Prokofjev: 3. (C-dúr) zongoraverseny, op. 26

A gyermekéveit a család ukrajnai birtokán töltő Prokofjevet nyolcéves korában, 1899–1900 telén vitték el szülei először Moszkvába (az ő esetében is egy áldozatkész anya áll a háttérben). Itt találkozott először azzal a műfajjal – Gounod Faustja és az Igor herceg révén –, amely végigkísérte életén a kilenc esztendősen komponált, tizenkét oldal terjedelmű Óriástól, az élete főművéig tartott Háború és béke-operáig. Borogyinnal és az Ötökkel szemben azonban ő sosem érezte szükségét annak, hogy kifejezetten oroszos zenét komponáljon, arra viszont mindig ügyelt, hogy újszerű és színes legyen, amit ír. Korának egyik legjobb zongoristájaként már pályája elején tudatosult benne, hogy avantgárd hangzású műveit elsősorban az ő tolmácsolásában szeretheti meg a közönség, így öt zongoraversenyéből négyet ő mutatott be. Éppen a Harmadik londoni premierjéről írta a Times kritikusa: „Meg kell vallanunk, hogy sosem értettük Prokofjev zenéjét, mindaddig, míg maga nem játszotta azt. Ahogyan előadja ezt a darabot, a zenekar olyan, mint a zongorához illesztett hatalmas rezonátor. (…) A darab bizonyára rettenetesen furcsán néz ki a kottapapíron, és elképesztően nehéz lehet megszólaltatni, de itt tökéletes egyértelműséggel és arányokkal lett elénk vezetve." Prokofjev is letisztultságot emlegetett a művel kapcsolatban, amikor arról írt, hogy ez az első olyan zongoraversenye, amelyet hangszer nélkül, íróasztal mellett komponált, és mennyire meglepte, hogy rendkívül világos struktúrákat képes így létrehozni. Az 1921-ben befejezett mű – öt zongoraversenye közül egyedüliként – a klasszikus, háromtételes formamodellt követi. Abban is egyedi, hogy a zeneszerző meglepően hosszú időszakban feljegyzett témákat, ötleteket kovácsolt össze benne. Használt 1913-ban leírt vázlatokat, és olyanokat is, amelyeket 1918-ban, az Egyesült Államokba – Japánon és a Hawaii-szigeteken át – vezető hosszú útja alatt vetett papírra. Utóbbiak eredetileg egy „fehér vonósnégyeshez" készültek, vagyis olyan kvartetthez, amelynek hangjai a zongora fehér billentyűin is lejátszhatók lettek volna. Ez a mű végül nem született meg – meglátása szerint nem tudta volna az egyhangúságot –, de két témája bekerült a Harmadik zongoraverseny fináléjába. Érdekes ez az eljárás, amely vegyes anyagokat rendez egységes kompozícióvá, de Prokofjevnél működött, és a fiatalabb pályatársnak, Hacsaturjánnak is ajánlotta: „Azt javaslom, minden új ötletet írjon le, nem kell megvárnia, míg az egész fogalmazvány összeáll a fejében. Írja le akár a különböző átvezető részeket, akár érdekes tématöredékeket is, és nem is kell feltétlenül sorrendben. Majd utólag felépíti az egészet ezekből a »téglákból«." A „téglákból" építkezés mellett a zongoraversenyek másik jellegzetessége színességük és változatosságuk; a zongoraszólam néhol rettenetesen nehéz, másutt mindössze két szólamra redukálódik. A Harmadik concerto hírhedten nehéz és látványos szakasza, amikor az első tétel vége felé a szólistának hármashangzat-futamot kell játszania váltott kézzel, vagy amikor a harmadikban egy egyszerű C-dúr skálát kell megszólaltatnia, de úgy, hogy egy ujjal két egymás melletti hangot billent. (A hetven éve elhunyt Prokofjev bámulatos zongorista hírében állt, de ez a darab neki is feladta a leckét. „Ideges lettem arra a gondolatra, hogy három hét múlva játszanom kell a III. zongoraversenyt, és még nincs az ujjaimban" – írta 1921 novemberében, a Chicagói Szimfonikusokkal tartandó ősbemutató előtt. Sajnos kevés felvétel maradt fent tőle, de a Harmadik zongoraverseny szerencsére igen.) A sistergő virtuozitás mellett a líra is fontos szerepet játszik benne: a második tétel – amelyben egy téma és annak öt különböző karakterű variációja szólal meg – *andante meditativo* feliratú negyedik variációja például látványosan lassú és csendes, akár a téli éjszaka zenéje is lehetne (egy helyütt ez a furcsa előadói utasítás szerepel a kottában: freddo – hűvösen). A hangok, dallamok, karakterek ezúttal is a Prokofjevtől megszokott, bámulatosan színes hangszerelésben szólalnak meg; a megannyi lenyűgöző ötlet egyike például, amikor az első tétel második témáját kasztanyetta teszi már-már nevettetően szellemessé.